

BO’LAJAK PEDAGOGLARDA IQTISODIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH VA O’ZBEKISTONDA IQTISOD FANINING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Turg’unova Zilolaxon Voxidjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: zilolafoziljon@gmail.com

Telefon: +99893 941 14 95

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23036736>

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim tizimida bo’lajak pedagoglarning iqtisodiy tafakkurini rivojlantirishning zaruriyati, uning tarkibiy qismlari va shakllantirish metodologiyasi tadqiq etilgan. Shuningdek, O’zbekiston Respublikasida iqtisodiyot fanining tarixiy rivojlanish bosqichlari tahlil qilinib, fanni yanada taraqqiy ettirish hamda ta’lim integratsiyasini jadallashtirish bo’yicha ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so’zlar: iqtisodiy tafakkur, pedagogik kompetensiya, ratsionallik, evolutsion bosqichlar, raqamli iqtisodiyot, ta’lim integratsiyasi, iqtisodiy madaniyat.

Аннотация: В данной статье исследуются необходимость, структурные компоненты и методология формирования экономического мышления будущих педагогов в современной системе образования. Также анализируются исторические этапы развития экономической науки в Республике Узбекистан, выдвигаются научно-практические предложения и рекомендации по дальнейшему развитию науки и ускорению интеграции образования.

Ключевые слова: экономическое мышление, педагогическая компетенция, рациональность, эволюционные этапы, цифровая экономика, интеграция образования, экономическая культура.

Abstract: This article explores the necessity, structural components, and formation methodology of developing the economic thinking of future educators within the modern educational system. Additionally, it analyzes the historical evolutionary stages of economic science in the Republic of Uzbekistan, and proposes scientific and practical recommendations for the

further advancement of the discipline and the acceleration of educational integration.

Keywords: economic thinking, pedagogical competence, rationality, evolutionary stages, digital economy, educational integration, economic culture.

Bo'lajak pedagoglarga iqtisodiy tafakkur nima uchun zarur? Zamonaviy global o'zgarishlar va bozor munosabatlarining globallashuvi sharoitida pedagogik faoliyat nafaqat fundamental bilimlarni uzatish, balki ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka moslashgan shaxsni shakllantirishni ham talab etadi. Bo'lajak pedagog uchun iqtisodiy tafakkur quyidagi fundamental zaruriyatlar tufayli muhim hisoblanadi:

- **Ratsional resurs menejmenti:** Pedagog ta'lim jarayonida va shaxsiy hayotda mavjud cheklangan resurslardan (vaqt, intellektual salohiyat, moddiy-texnik baza) maqbul (optimal) foydalanish, muqobil xarajatlarni to'g'ri baholash ko'nikmasiga ega bo'lishi lozim.

- **Iqtisodiy madaniyatni transfer qilish:** O'qituvchi o'quvchilarda dastlabki iqtisodiy tushunchalarni, moliyaviy savodxonlikni va tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantiruvchi asosiy subyektdir. Iqtisodiy tafakkurga ega bo'lmagan pedagog bu vazifani samarali bajara olmaydi.

- **Mehnat bozorida raqobatbardoshlik:** Ta'lim xizmatlari bozorida pedagog o'zining intellektual mehnat mahsulini kapitallashtirishni, ta'limiy loyihalarni monetizatsiya qilishni va innovatsiyalarni joriy etishni bilishi lozim.

BO'LAJAK PEDAGOGLARGA IQTISODIY TAFAKKUR NIMA UCHUN ZARUR? (ILMIY-TAHLILII YONDASHUV)

Zamonaviy postindustrial jamiyat va bilimlar iqtisodiyoti sharoitida ta'lim tizimi nafaqat intellektual resurslarni takror ko'paytirish, balki ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi strategik drayver hisoblanadi. Ushbu transformatsion jarayonlarning markazida turuvchi subyekt - pedagogdir. Bo'lajak pedagog kadrlar metodik mahorat bilan bir qatorda yuksak iqtisodiy tafakkur va madaniyatga ega bo'lishi zamon talabidir.

Ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan, bo'lajak o'qituvchilarga iqtisodiy tafakkurning zarurligi quyidagi fundamental omillar va konseptual zaruriyatlar bilan asoslanadi:

Ta'lim transformatsiyasi va pedagogik pragmatizm

Zamonaviy pedagogika fani sof nazariy paradigmalarni qolipidan chiqib, pragmatik va amaliy ahamiyatga ega ta’lim modeliga o’tmoqda. Pedagogik faoliyatda iqtisodiy tafakkur - bu shunchaki moliya yoki bozor qonuniyatlarini bilish emas, balki ratsionallik prinsiplariga asoslangan intellektual faoliyat algoritmizatsiyasidir.

- **Muqobil xarajatlar tahlili:** Pedagog dars soati, o’quv dasturlari va metodik resurslarni rejalashtirishda vaqt hamda intellektual quvvat eng cheklangan resurs ekanligini juda yaxshi biladi. U o’z faoliyatida eng yuqori pedagogik va iqtisodiy samara beradigan muqobil variantni tanlash ko’nikmasiga ega bo’lishi lozim.

- **Resurslar menejmenti:** Zamonaviy maktab o’qituvchisi raqamli ta’lim muhiti, moddiy - texnik baza va innovatsion texnologiyalarni minimal xarajat bilan maksimal natija beradigan darajada optimallashtirish qobiliyatini namoyon etishi lozim.

Iqtisodiy madaniyat translyatsiyasi

Pedagog jamiyatda ijtimoiy va iqtisodiy qadriyatlarni translyatsiya qiluvchi (yetkazuvchi) asosiy mediator hisoblanadi. O’quvchi yoshlarning iqtisodiy sosializatsiyasi bevosita o’qituvchining iqtisodiy dunyoqarashiga bog’liq.

- **Moliyaviy savodxonlikni shakllantirish:** Bo’lajak pedagog (mutaxassisligidan qat’i nazar) o’z o’quvchilarida jamiyat hayotidagi iqtisodiy realliklarni - inflatsiya, soliqlar, kredit-bank tizimi, investitsiyalar va shaxsiy budjetni to’g’ri baholash ko’nikmasini bilvosita yoki bevosita shakllantiradi.

- **Ratsional iste’molchi xulq-atvori:** O’qituvchining o’zi iqtisodiy jihatdan tizimli fikrlay olsagina, yosh avlodda ekologik - iqtisodiy madaniyatni, resurslarni asrash (energiya va suv tejamliligi, barqaror iste’mol) ko’nikmalarini samarali yetkazib, tushuntira oladi.

Ta’lim xizmatlari bozorida shaxsiy raqobatbardoshlik (Inson kapitali nazorati)

Teodor Shuls va Gari Bekkerning Inson kapitali nazorati (Human Capital Theory) konsepsiyasiga ko’ra, individual bilim va ko’nikmalar iqtisodiy boylik yaratuvchi kapital hisoblanadi. Pedagog o’z kasbiy salohiyatiga iqtisodiy aktiv sifatida qarashi lozim.

Intellektual mehnatni kapitallashtirish: Iqtisodiy fikrlaydigan pedagog o’zining mualliflik dasturlari, innovatsion metodikalari va ilmiy

ishlanmalarini tijoratlashtirish (monetizatsiya qilish), grant loyihalarida ishtirok etish va xususiy sektorda ham o‘z o‘rnini topish strategiyalarini bimalol tuza oladi.

Pedagogik marketologik kompetensiya: Ta’lim xizmatlari bozorining diversifikatsiyalashuvi (davlat, xususiy, muqobil va onlayn ta’lim tizimlari) sharoitida pedagog o‘z xizmatlari reytingini tahlil qilish, maqsadli auditoriya (o‘quvchi va ota-onalar) ehtiyojlarini marketing nuqtayi nazaridan o‘rganish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Ta’lim muassasalarini boshqarish va makroiqtisodiy integratsiya

Zamonaviy ta’lim tizimidagi islohotlar (maktablarga va oliy ta’lim muassasalariga moliyaviy mustaqillik berilishi, kadrlar muvaffaqiyatini baholash tizimi) har bir pedagogdan mikroiktisodiy tahlil qobiliyatini talab qilmoqda. O‘qituvchi o‘zi faoliyat yuritayotgan muassasaning budget shakllanishi, shtatlar jadvali, davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini anglab yetishi, ta’lim tizimining investitsion jozibadorligini oshirishda ishtirok etishi uchun unda iqtisodiy dunyoqarash shakllangan bo‘lishi shart.

Umuman olganda bo‘lajak pedagog uchun iqtisodiy tafakkur - bu faqatgina iqtisodiy terminlar majmuasi emas, balki shiddat bilan o‘zgarayotgan noaniqlik va murakkablik dunyosida ta’lim sifati samaradorligini ta’minlovchi, kasbiy inqirozlarning oldini oluvchi va ijtimoiy - pedagogik jarayonlarni oqilona boshqarish imkonini beruvchi metakompetensiyadir.

PEDAGOGLARDA IQTISODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH METODOLOGIYASI VA STRATEGIK MEXANIZMLARI

Bo‘lajak pedagog kadrlar tizimida iqtisodiy tafakkurni shakllantirish subyektga faqatgina nazariy bilimlarni mexanik tarzda uzatish bilan cheklanmaydi. Bu jarayon fundamental pedagogic - psixologik yondashuvlar, didaktik modellar va amaliy-konseptual texnologiyalar sintezini talab qiluvchi kompleks transformatsion jarayondir. Oliy pedagogik ta’lim muassasalarida talabalarning iqtisodiy dunyoqarashi va kognitiv qobiliyatlarini yuksaltirish quyidagi strategik yo‘nalishlar va innovatsion metodologiya orqali amalga oshiriladi:

O‘quv kurikulumini konseptual qayta loyihalash (Integrativ yondashuv)

Iqtisodiy tafakkurning shakllanishi izolyatsiyalangan xarakterga ega bo‘lmasligi lozim. Buning uchun oliy ta’lim o‘quv rejalarida "Didaktik iqtisodiyot" (Educational Economics) tamoyillarini joriy etish zarur.

- **Transdissiplinar integratsiya:** Iqtisodiy tushunchalar nafaqat iqtisodiy profildagi fanlarda, balki pedagogika tarixi, umumiy pedagogika, psixologiya va mutaxassislik metodikalari fanlari tarkibiga singdiriladi. Masalan, "Pedagogik innovatsiyalar" fanida ta’limiy innovatsiyalarning nafaqat metodik, balki iqtisodiy samaradorligi va xarajatlar tahlili o‘rgatiladi.

- **Variativ kurikulumlar:** O‘quv rejasining tanlov fanlari blokiga "Ta’lim muassasalarining moliyaviy menejmenti", "Pedagogik startaplar va tadbirkorlik" hamda "Raqamli ta’lim muhitida shaxsiy moliya sirlari" kabi amaliy yo‘naltirilgan modullar kiritiladi.

Interaktiv didaktik texnologiyalar va situatsion modellashtirish

An’anaviy reproduktiv ta’lim usullaridan voz kechib, talabalarni faol iqtisodiy subyekt sifatida namoyon etuvchi evristik va muammoli ta’lim texnologiyalarini qo‘llash lozim.

- **Keys-stadi (Case-study) va boshqaruv ssenariylari:** Talabalarga ta’lim va iqtisodiyot kesishmasidagi real muammoli vaziyatlar taqdim etish kerak. Masalan: *"Maktab budjeti 15% ga qisqargan sharoitda ta’lim sifatini pasaytirmasdan resurslarni optimallashtirish dasturini ishlab chiqing"*. Bu talabada tanqidiy fikrlash va muqobil qarorlar qabul qilish ko‘nikmasini rivojlantiradi.

- **Imitatsion-rol ijrosidagi va biznes o‘yinlar:** O‘quv jarayonida maktab, pedagogik markaz yoki rekonseptual ta’lim klasterining maketlashtirilgan iqtisodiy modellari yaratiladi. Talabalar unda "Maktab direktori", "Moliya bo‘limi boshlig‘i", "Xaridlar bo‘yicha menejer" rollarini ijro etib, budjetlashtirish, investitsiya jalb qilish va moliyaviy tavakkalchiliklarni boshqarish (risk management) jarayonlarini amalda simulyatsiya qiladilar.

Loyihaviy o‘qitish modeli va ta’limiy akseleratorlar

Iqtisodiy tafakkurni rivojlantirishning eng oliy bosqichi bu - talabaning intellektual mahsulotini amaliy natijaga aylantirish ko‘nikmasidir.

- **Pedagogik startup muhitini yaratish:** Talabalar o‘quv semestri davomida o‘zlarining mualliflik loyihalari (masalan, xususiy repetitorlik markazi modeli, intellektual onlayn platforma, elektron darslik yaratish) uchun biznes-reja ishlab chiqadilar. Bu jarayonda loyihaning tannarxi, rentabellik darajasi, investitsiyalarning qoplanish muddati kabi ko‘rsatkichlarni hisoblash majburiy etib belgilanadi.

- **Akademik va tijoriy grantlar bilan ishlash:** Talabalarda fanning tijoriy jozibadorligini oshirish maqsadida mahalliy va xalqaro loyihalar, grant arizalari yozish texnologiyalari o‘rgatiladi. Bu bo‘lajak pedagogda fanni moliyalashtirish manbalarini mustaqil topish ko‘nikmasini shakllantiradi.

Raqamli va empirik tahlil vositalarini o‘zlashtirish

Zamonaviy iqtisodiy tafakkur axborot - analitika texnologiyalaridan uzilgan holda mavjud bo‘la olmaydi. Pedagog raqamli iqtisodiyot sharoitida ma‘lumotlarni o‘qiy olishi lozim.

- **Ma‘lumotlar savodxonligi :** Talabalarga ta‘lim sohasidagi statistik ko‘rsatkichlarni, demografik o‘zgarishlarni va mehnat bozori tendensiyalarini tahlil qilish o‘rgatiladi.

- **Moliyaviy-texnologik dasturlar bilan ishlash:** Bo‘lajak o‘qituvchilarga shaxsiy va korporativ budjetni boshqarish, elektron soliq tizimlari, raqamli bank xizmatlaridan foydalanish ko‘nikmalari amaliy laboratoriya mashg‘ulotlarida chuqur o‘rgatiladi.

Bo‘lajak pedagoglarda iqtisodiy tafakkurni rivojlantirish tizimli rekonseptualizatsiyani talab qiladi. Ushbu metodologik mexanizmlarning joriy etilishi oliy ta‘lim bitiruvchisining nafaqat dars berish uslubini mukammallashtiradi, balki uni ta‘lim tizimining faol, tashabbuskor va iqtisodiy jihatdan barqaror strategik menejeriga aylantiradi.

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA IQTISOD FANINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA EVOLUTSION TAHLILI

O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiyot fanining nazariy - uslubiy asosi va tadqiqot metodologiyasi mamlakatning davlat mustaqilligini qo‘lga kiritishi, ijtimoiy-siyosiy tuzumning o‘zgarishi hamda bozor munosabatlariga o‘tish qonuniyatlari bilan uzviy bog‘liqdir. Soxta marksistik - leninchilik va ma‘muriy-buyruqbozlikka asoslangan "Siyosiy iqtisod" paratsigmasidan voz kechib, milliy va xalqaro tajribaga tayangan

zamonaviy iqtisodiyot fanini shakllantirish jarayoni xronologik va konseptual jihatdan to‘rtta asosiy bosqichga bo‘linadi:

Birinchi bosqich (1991–2000-yillar): Transformatsion o‘tish davri va milliy modelning ilmiy asoslanishi

Mustaqillikning dastlabki yillarida iqtisodiyot fani oldida sovet tizimidan qolgan giperinflatsiya, ishlab chiqarish aloqalarining uzilishi va tizimli inqirozlarni bartaraf etish hamda mutlaqo yangi milliy iqtisodiy makonni ilmiy loyihalash vazifasi turardi.

- **Konseptual yo‘nalish:** Bu davrda iqtisodiy tadqiqotlarning markazida bozor iqtisodiyotiga o‘tishning dunyo e’tirof etgan **"O‘zbek modeli"** (mashhur besh tamoyil) turdi. Akademik ilmiy doiralar tomonidan davlatning bosh islohotchilik roli, qonun ustuvorligi, kuchli ijtimoiy siyosat va islohotlarni bosqichma - bosqich amalga oshirish konsepsiyalari ishlab chiqildi.

- **Ilmiy - amaliy natijalar:** Milliy valyuta - so‘mning joriy etilishi, ikki pallali bank tizimining shakllanishi, mulkni davlat tasarrufidan chiqarish (xususiylashtirish) va dastlabki institutsional o‘zgarishlarning huquqiy - iqtisodiy mexanizmlari ilmiy jihatdan asoslab berildi. Ushbu davrda g‘arb iqtisodiy maktablari yutuqlari mahalliy sharoitga adaptatsiya qilina boshlandi.

Ikkinchi bosqich (2001–2016-yillar): Tarkibiy o‘zgarishlar, diversifikatsiya va makroiqtisodiy barqarorlik

Ushbu bosqichda iqtisodiyot fani sof transformatsion jarayonlardan uzoqlashib, mamlakat iqtisodiyotining barqaror o‘sish sur‘atlarini ta‘minlash va uning tarkibiy tuzilmasini (strukturasini) tubdan yangilash muammolariga e’tibor qaratildi.

- **Konseptual yo‘nalish:** Ilmiy tadqiqotlar agrar yo‘nalishga ixtisoslashgan iqtisodiyotni sanoatlashtirish, import o‘rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarish va eksport salohiyatini diversifikatsiya qilish masalalariga yo‘naltirildi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni iqtisodiyotning tayanch poydevoriga aylantirishning nazariy asoslari yaratildi.

- **Akademik o‘zgarishlar:** Respublika va xalqaro miqyosda iqtisodiy tahlillar ko‘lami kengaydi. Sanoat tarmoqlari, xususan, avtomobilsozlik, neft-gaz, to‘qimachilik majmualarini klasterli rivojlantirishning dastlabki iqtisodiy modellari tadqiq etildi. Shu bilan birga, iqtisodiy tadqiqotlar

ma’lum darajada ma’muriy regulatsiya va tavsifiy yondashuvlar doirasida cheklanib qolgan edi.

Uchinchi bosqich (2017–2021-yillar): Liberalizatsiya, institutsional islohotlar va ochiq iqtisodiyot paradiomasi

2017 - yildan boshlab mamlakatda amalga oshirilgan keng ko’lamli islohotlar iqtisodiyot fanining ham metodologik asoslarini butunlay o’zgartirib yubordi. Fanda ochiqlik, shaffoflik va xalqaro andozalarga integratsiyalashuv davri boshlandi.

Konseptual yo’nalish: Valyuta bozorining liberallashtirilishi, soliq tizimining tubdan isloh qilinishi, tashqi savdodagi to’siqlarning olib tashlanishi kabi jarayonlar iqtisodiy tadqiqotlarga erkin bozor prinsiplarini olib kirdi. Ilmiy izlanishlar markaziga **"Kambag'allikni qisqartirish", "Inson kapitalini rivojlantirish", "Hududlarni muvozanatli rivojlantirish"** hamda davlat korxonalarini transformatsiya qilish subyektlari kirdi.

Metodologik yangilanish: Iqtisodiyot fanida subyektiv yondashuvlardan voz kechilib, obyektiv empirik tahlil, ekonometrik modellashtirish va xalqaro indekslar bilan ishlash tizimi ilmiy tadqiqotlarning majburiy elementiga aylandi.

To’rtinchi bosqich (2022-yildan hozirgi davrgacha): Raqamlashtirish, "yashil" transformatsiya va bilimlar iqtisodiyoti

Bugungi kunda O’zbekiston iqtisodiyot fani global chaqiriqlar, geo-iqtisodiy o’zgarishlar va to’rtinchi sanoat inqilobi sharoitida o’zining yangi intellektual bosqichini boshdan kechirmoqda.

Konseptual yo’nalish: Hozirgi bosqichda fanning ustuvor yo’nalishlari - Raqamli iqtisodiyot, sun’iy intellekt texnologiyalarining iqtisodiy samaradorligi, "Yashil iqtisodiyot"ga o’tish mexanizmlari, qayta tiklanuvchi energiya manbalarining makroiqtisodiy ta’sirini baholashdan iboratdir.

Akademik va institutsional maqom: O’zbekiston iqtisodchi olimlarining tadqiqotlari nufuzli xalqaro jurnallarda (Scopus, Web of Science) faol chop etila boshlandi. Ilmiy tadqiqot institutlari (masalan, Makroiqtisodiy va hududiy tadqiqotlar instituti, Prognozlashtirish va makroiqtisodiy tadqiqotlar markazi) davlatning strategik dasturlarini ishlab chiquvchi yetakchi tahliliy markazlarga aylandi.

O‘zbekistonda iqtisodiyot fani o‘tgan davr mobaynida mafkuraviy qoliplardan butunlay xalos bo‘lib, evolutsion tarzda rivojlandi. U milliy manfaatlarni himoya qiluvchi va ayni paytda xalqaro iqtisodiy qonuniyatlarni inkor etmaydigan zamonaviy, dinamik hamda empirik fan darajasiga ko‘tarildi.

IQTISOD FANINI YANADA RIVOJLANTIRISH BO‘YICHA INNOVATSION VA METODOLOGIK ISTIQBOLLAR

O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiyot fanining xalqaro miqyosdagi nufuzini oshirish va uning mamlakat ijtimoiy - iqtisodiy taraqqiyotidagi amaliy - prognostik funksiyasini kuchaytirish uchun metodologik hamda institutsional yangiliklarni joriy etish obyektiv zaruriyatdir. Rivojlangan davlatlar (AQSH, Buyuk Britaniya, Singapur) tajribasi shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy iqtisodiyot fani faqatgina sifat tavsiflariga emas, balki qat’iy dalillarga asoslangan muhandislik intizomiga aylanib bormoqda.

Shundan kelib chiqqan holda, milliy iqtisodiyot fanini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish uchun quyidagi innovatsion taklif va yangiliklarni joriy etish maqsadga muvofiq:

"Dalillarga asoslangan iqtisodiy siyosat" prinsiplarini chuqurlashtirish

An’anaviy iqtisodiy tadqiqotlardagi umumiy xulosalar va deklarativ tavsiyalardan mutlaqo voz kechib, fanni to‘liq empiric - matematik asosga o‘tkazish lozim.

Katta ma’lumotlar integratsiyasi: Soliq, bojxona, bank, demografiya va mehnat bozoriga oid real vaqt rejimidagi ma’lumotlar bazalarini ilmiy doiralar uchun ochiq holatga keltirish. Tadqiqotlarda Python, Stata dasturlari yordamida makroiqtisodiy modellashtirish va prognozlash usullarini majburiy etib belgilash.

Tasodifiy nazorat ostidagi tajribalar: Nobel mukofoti sovrindorlari Abhijit Banerji va Ester Dyufloining kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha yondashuvlarini amaliyotga tatbiq etish. Har qanday ijtimoiy-iqtisodiy islohot yoki davlat dasturini keng miqyosda joriy etishdan avval, cheklangan hududlarda tajriba-nazorat guruhlar yordamida uning samaradorligini ilmiy jihatdan tekshirish.

Xulq-atvor iqtisodiyoti laboratoriyalarini tashkil etish

Klassik iqtisodiy modellardagi inson har doim mutlaqo ratsional qaror qabul qiladi degan qarash bugungi kun realligiga mos kelmaydi.

Mahalliy mental va kognitiv omillarni o‘rganish: O‘zbekiston aholisi, iste’molchilari va tadbirkorlarining iqtisodiy qarorlar qabul qilish psixologiyasini (inflatsion kutilmalar, soliq madaniyati, jamg‘arma qilish moyilligi) eksperimental usullar bilan tahlil qiluvchi maxsus ilmiy laboratoriyalar tashkil etish.

"Nudge" (Turtki berish) texnologiyasi: Davlat boshqaruvida va iqtisodiy islohotlarda aholiga majburlash choralarini qo‘llamasdan, ularning tanlov erkinligini saqlagan holda oqilona iqtisodiy qarorlar qabul qilishga undovchi psixologik - iqtisodiy mexanizmlarni ilmiy asoslash (masalan, yashil energiyaga o‘tish yoki ixtiyoriy pensiya jamg‘armalarini rag‘batlantirishda).

Milliy tadqiqotlarni xalqaro akademik makonga integratsiya qilish

Mahalliy iqtisodiy muammolarni xalqaro miqyosdagi ilmiy metodologiya andozalariga solish orqali fanning global raqobatbardoshligini ta’minlash zarur.

Scopus va Web of Science bazalari bilan ishlash tizimini qayta ko‘rib chiqish: Iqtisodiyot yo‘nalishidagi mahalliy ilmiy jurnallarni xalqaro indeksatsiya talablariga moslashtirish va ularning ingliz tilidagi muqobillarini rivojlantirish. Shuningdek, nufuzli (Q1 va Q2 kvartildagi) jurnallarda maqolalar chop etish uchun xalqaro hammualliflikni tizimli rag‘batlantirish.

Anonim taqriz madaniyatini shakllantirish: Mahalliy ilmiy dissertatsiyalar va maqolalarni baholashda subyektivlikni yo‘qotish maqsadida, rivojlangan davlatlardagi yetakchi iqtisodchi olimlarni jalb qilgan holda ikki tomonlama anonim taqriz tizimini joriy etish.

Fan, oliy ta’lim va korporativ sektor integratsiyasi

Iqtisodiyot fani faqatgina akademik doiralarda yopiq holda qolib ketmasdan, real sektor va biznes talablariga xizmat qilishi shart.

Aqliy markazlar va vazirliklar kooperatsiyasi: Har bir vazirlik va yirik aksiyadorlik jamiyatlari qoshida muayyan iqtisodiy muammolarga ilmiy yechim topuvchi ilmiy-tadqiqot markazlari ulushini oshirish. Davlat iqtisodiy buyurtmalari (grantlar) faqatgina real muammoning ilmiy yechimiga yo‘naltirilishi lozim.

Universitetlar qoshida venchur fondlari va iqtisodiy klasterlarni tashkil etish: Oliy ta’lim muassasalarida talabalar va yosh

olimlarning iqtisodiy-pedagogik hamda moliyaviy startap loyihalarini moliyalashtiruvchi venchur va biznes-akseleratorlar faoliyatini yo'lga qo'yish.

Iqtisodiyot fanining istiqboldagi rivoji uni raqamlashtirish, ilg'or xalqaro empirik va eksperimental metodologiyalar bilan qurollantirish hamda real hayotiy amaliyotga bog'lash bilan uzviy bog'liqdir. Ushbu yangiliklarning joriy etilishi mamlakatda nafaqat kuchli iqtisodiy siyosatni shakllantirishga, balki ta'lim tizimida yuksak iqtisodiy madaniyatga ega bo'lgan yangi avlod kadrlari va pedagoglarini tarbiyalashga zamin yaratadi.

Ushbu maqola doirasida zamonaviy ta'lim tizimining poydevori hisoblangan bo'lajak pedagog kadrlar iqtisodiy tafakkurini rivojlantirish muammolari hamda O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyot fanining tarixiy-evolyutsion taraqqiyot bosqichlari tizimli tahlil qilindi. Olingan ilmiy-nazariy xulosalar va tahlillar natijasida quyidagi umumlashtiruvchi konseptual xulosalarga kelindi:

1. Pedagogik faoliyatda iqtisodiy tafakkurning o'rni: Bo'lajak pedagoglar uchun iqtisodiy tafakkur shunchaki iqtisodiy terminlar va qonuniyatlar majmuasi emas, balki shiddat bilan o'zgarib borayotgan ijtimoiy-iqtisodiy muhitda ta'lim resurslarini ratsional boshqarish, shaxsiy va kasbiy raqobatbardoshlikni ta'minlash hamda yosh avlodga moliyaviy madaniyatni to'g'ri transfer qilish imkonini beruvchi metakompetensiyadir.

2. Rivojlantirish mexanizmlari: Oliy pedagogik ta'lim tizimida iqtisodiy fikrlash madaniyatini yuksaltirish an'anaviy dars berish uslublaridan voz kechishni taqozo etadi. Buning uchun o'quv dasturlariga transdissiplinar integratsiyani (Didaktik iqtisodiyot) olib kirish, keys-stadi, imitatsion-biznes o'yinlar hamda loyihaviy o'qitish modellarini keng joriy etish strategik ahamiyatga ega.

3. Tarixiy evolutsiya saboqlari: O'zbekistonda iqtisodiyot fani mustaqillik yillarida tizimli inqirozlarni bartaraf etish va bozor munosabatlariga o'tishning milliy modelini ishlab chiqishdan boshlab, bugungi kungi raqamli va "yashil" transformatsiya bosqichigacha bo'lgan salmoqli evolutsion yo'lni bosib o'tdi. Fan mafkuraviy qoliplardan xalos bo'lib, ko'proq empirik va xalqaro andozalarga moslashgan tahliliy fanga aylandi.

4. Istiqboldagi innovatsion yangiliklar: Mahalliy iqtisodiyot fanining xalqaro miqyosdagi nufuzi va amaliy samaradorligini oshirish

uchun tadqiqotlarda "Dalillarga asoslangan iqtisodiy siyosat" prinsiplarini kuchaytirish, Katta ma'lumotlar va xulq-atvor iqtisodiyoti laboratoriyalarini tashkil etish, fan-ta'lim-ishlab chiqarish triadasini real ehtiyojlar asosida moliyalashtirish tizimini shakllantirish lozim.

Umuman olganda, iqtisodiyot fanining innovatsion rivojlanishi bevosita jamiyat a'zolarining, xususan, ta'lim beruvchi pedagoglarning iqtisodiy dunyoqarashi va savodxonligi darajasi bilan uzviy bog'liqdir. Ushbu o'zgarishlarning amalga oshirilishi O'zbekistonda kuchli inson kapitalini shakllantirishga va barqaror iqtisodiy o'sishni ilmiy jihatdan kafolatlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabrdagi "Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-6097-sonli Farmoni.

2. Banerjee, A. V., & Duflo, E. (2011). *Poor Economics: A Radical Rethinking of the Way to Fight Global Poverty*. PublicAffairs.

3. Vaxabov.A.V, Malikov.T.S.(2021). *Iqtisodiyot nazariyasi (Darslik)*. Toshkent: "Iqtisod-Moliya".

4. Bekmurodov.A.Sh. (2019). *O'zbekiston iqtisodiyotini liberallashtirish va tarkibiy o'zgarishlar bosqichlari*. Toshkent: "Fan".

5. Sirojiddinov.N. (2022). O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning metodologik jihatlari. *O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi*, (3), 14-22.

Foydalanilgan internet manbalari:

6. Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali (2025). O'quvchilarda iqtisodiy tafakkurni rivojlantirishning pedagogik strategiyalari va innovatsion metodlari. *Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali elektron nashri*. maktabgacha-va-maktab-talimi-jurnal.uz

7. Review.uz (2022). Iqtisodiy tafakkur taraqqiyotida ajdodlarimiz xizmatlari: moliya va soliq tizimi evolutsiyasi. *Iqtisodiy sharh jurnali tahliliy portali*. review.uz

8. WOS Journals (2026). Bo'lajak o'qituvchilarning iqtisodiy madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan strukturaviy-funksional model. *Peerian Journal on Web of Science platform*. wosjournals.com

9. IJCST (2025). Innovatsion ta'lim muhitida talabalarning iqtisodiy kompetensiyalarini rivojlantirish mexanizmlari. *International Journal of Core Engineering and Science Technology* . ijcst.uz